

Access. 2019. Vol. 7. Pp. 48572—48634. DOI: 10.1109/ACCESS.2019.2909530 (дата звернення: 18.08.2023).

7. Федорко Д. Є. Розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні : дис. ... д-ра філос. за спец. 081 «Право». Київ, 2022. 272 с.

Розроблення методик розслідування кримінальних правопорушень у воєнній криміналістиці

Валерій Тіщенко,

д-р юрид. наук, проф., член-кор. НАПрН України, засл. діяч науки і техніки України,
Національний уні-т «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2441-7535>, e-mail: valeriy.tishenko1@gmail.com

Викладено причини розширення завдань криміналістики у зв'язку з широкомасштабною агресією Росії проти України і вчинення на території останньої великої кількості воєнних злочинів. Обґрунтовано необхідність розроблення комплексу техніко-криміналістичних і тактичних засобів і прийомів, методик розслідування воєнних злочинів, а також формування нової галузі криміналістичної науки — воєнної криміналістики. Особливу увагу приділено науковим підходам у формуванні методик розслідування воєнних злочинів та принципам криміналістичної класифікації таких методик.

Ключові слова: воєнна криміналістика; воєнні злочини; класифікація методик розслідування воєнних злочинів.

Development of Methods in Crime Investigation in Military Forensics

Valeriy Tishchenko

This paper outlines the reasons to expand the scope of forensic science tasks considering Russia's large-scale aggression against Ukraine and numerous war crimes were committed within its territory. It substantiates the necessity for developing a comprehensive set of forensic tools and techniques, war crimes investigation methods, and the establishment of a new branch in forensic science — military forensics. Special attention is devoted to scientific approaches in the formulation of war crimes investigation methods and the forensic classification principles of such methodologies.

Keywords: military forensics; war crimes; classification of war crimes investigation methods.

Широкомасштабна агресія Росії проти України супроводжується вчиненням тяжких злочинів проти миру, безпеки людства, міжнародного правопорядку. Це зумовлює постановку додаткових завдань у сучасній криміналістиці. Йдеться про розроблення нових техніко-криміналістичних засобів, тактичних прийомів, комплексу методик і технологій розслідування воєнних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень, наукових рекомендацій із криміналістичного забезпечення їх розслідування, а загалом — утворення нової галузі — воєнна криміналістика [1, с. 450—452].

У розділі «Криміналістична техніка» передусім потрібне розширення тих положень, які стосуються вивчення зброї, що застосовує агресор проти мирного населення: ракетних комплексів, мінометів, артилерійських установок, гранатометів, кулеметів, танків, безпілотних літальних апаратів (дронів), ракет та їх уламків тощо, а також слідів та наслідків їх застосування. Ворог може використовувати й інші засоби масового знищення: ядерну, хімічну, бактеріологічну зброю з усіма наслідками.

Технічні й технологічні новації відкривають можливості до розширення кола доказів за рахунок «гібридних» цифрових і фізичних моделей, 3D-анімацій, створення й дослідження віртуального, реалістичного та картографічного простору за допомогою зйомки, що ведеться із супутників тощо. Відповідні особливості необхідно враховувати в розробленні тактики огляду місць застосування зброї різних видів, місць катування та знищення жителів тимчасово окупованих територій, ексгумації та огляду трупів, пред'явлення трупів та інших об'єктів для впізнання. Це потребує

розроблення детальних правил і рекомендацій із застосування спеціальних знань під час підготовки й проведення слідчих дій та судових експертиз.

Безумовно, виникає необхідність і у формуванні нових методик розслідування, що стосуються воєнних та супутніх ним злочинів. У Кримінальному кодексі України (далі — *КК України*) відсутнє поняття воєнних злочинів, проте є розділ «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» (ст. 436—447 КК України), у якому передбачено, зокрема, відповідальність за порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України) [2]. Якщо звернутися до міжнародно-правових актів, то ст. 8 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду [3], який спирається на Женевську конвенцію 1949 р., дає досить широкий перелік таких злочинів, що зумовлює специфіку їх розслідування. У літературі вже звертали увагу на особливості логістики розслідування воєнних злочинів, виділяючи при цьому безпекові, логістичні, тактичні, комунікаційні й геополітичні аспекти та основні напрямки використання спеціальних криміналістичних і судово-медичних знань, а також на необхідність побудови криміналістичних методик розслідування воєнних злочинів [4; 5].

На нашу думку, з метою подальшого формування методик розслідування воєнних злочинів, їх систематизації і класифікації доцільно виокремити такі групи злочинів за об'єктом їх вчинення:

- 1) широкомасштабний або систематичний напад, спрямований проти цивільного населення у формі: а) вбивства; б) винищення; в) оборнення в рабство; г) депортації, геноциду і апартеїду; д) ув'язнення та інше жорстоке позбавлення волі, катування, насильницьке зникнення особи; е) зґвалтування та інші тяжкі види сексуального насильства;
- 2) злочини проти осіб і майна, що охороняються згідно відповідних Женевської конвенції від 12.08.1949 р.: а) умисне вбивство; б) катування або нелюдське поводження, умисне заподіяння сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень; в) знищення й привласнення майна; г) взяття заручників; д) напади на цивільне населення та на цивільні об'єкти, а також інші воєнні злочини, указані в ст. 8 Римського статуту [3].

Надалі криміналістичні методики розслідування воєнних злочинів доцільно об'єднати в групи і класифікувати за криміналістичними ознаками, що вказують на специфічність механізму й обстановки вчинення та картини їх слідів.

Складність формування методики розслідування воєнних злочинів полягає, на наш погляд, у тому, що створити загальну комплексну криміналістичну методику розслідування таких злочинів здається нереальним із причин значної розмаїтості їх криміналістично значущих ознак, зокрема, способів учинення і картини слідів. Можна лише говорити про базові принципи її побудови. Думаємо, що, перш за все, необхідно здійснити адекватну криміналістичну класифікацію таких злочинів, що дасть змогу сформувати криміналістичні методики різних рівнів, які включатимуть їх криміналістичну характеристику, перелік обставин, що підлягають установленню, вказівку на типові слідчі ситуації, зумовлені ними слідчі завдання та, відповідно до таких завдань, програми розслідування. Такі криміналістичні програми мають містити комплекс пізнавальних, інформаційно-пошукових, організаційних, доказово-фіксуєючих заходів і процесуальних дій із чіткими алгоритмами їх здійснення: етапність, послідовність, особливості тактичного й ресурсного забезпечення, тобто бути відповідними технологіями розслідування воєнних злочинів. Усе це підлягає подальшому науково-дослідницькому опрацюванню та обговоренню.

Перелік джерел посилання

1. Тіщенко В. В. До проблеми формування воєнної криміналістики. *Актуальні питання експертології, криміналістики та кримінального процесу*: зб. мат-лів IV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16.12.2022). Київ, 2021. С. 450—452.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14> (дата звернення: 14.09.2023).

3. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_588 (дата звернення: 14.09.2023).
4. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 369—374.
5. Дуфенюк О. Розслідування воєнних злочинів в Україні : виклики, стандарти , інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 1. С. 46—56.

Передумови та сьогодення лабораторії теоретичних досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

Анатолій Тяпкін,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0533-8409>, e-mail: tyapkin@ukr.net

Ігор Лущик,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9766-4628>, e-mail: fizedu@gmail.com

Розглянуто основні етапи розвитку науково-дослідної роботи в інститутах судових експертиз крізь призму становлення й розвитку лабораторії теоретичних досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса».

Ключові слова: *судово-експертні установи; науково-дослідні роботи у сфері судових експертиз; лабораторія теоретичних досліджень.*

Origins and Present Time of the Theoretical Research Laboratory at the National Scientific Center «Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute»

Anatoliy Tiapkin, Ihor Lushchuk

This article examines the major stages of scientific research development in forensic science institutions considering the theoretical research laboratory at the National Scientific Center «Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute» establishment and growth.

Keywords: *forensic science institutions; scientific research in forensic examinations; theoretical research laboratory.*

Від моменту свого заснування 1923 року судово-експертна установа Харкова прийняла ідею розвитку науково-теоретичної складової своєї діяльності як одну з провідних і найважливіших. Про це свідчить її перша назва, закріплена Постановою Ради Народних Комісарів УСРР від 10.07.2023 р. «Положення про кабінети науково-судової експертизи» [1]. У цій постанові визначено, що у кабінеті науково-судової експертизи має бути музей, у якому зберігатимуться не тільки конфісковані знаряддя злочину та речові докази завершених справ, а й *«різного роду знімки, предмети й результати дослідів цих кабінетів у закінчених судових справах»*.

Того самого року було ухвалено Положення про кабінети науково-судової експертизи й визначено мету їх створення: *«для провадження різного роду науково-технічних дослідів у судових справах»*.

Дещо пізніше з'явилася Інструкція Краєвим Кабінетам Науково-Судової Експертизи (1923), що визначала їх завдання [2], одним із яких стало *«давати узагальнення з приводу переведених експертиз та в інших технічних питаннях на судових засіданнях в кримінальних та цивільних справах»*. У § 23 Інструкції зазначено, що із дозволу завідувача кабінету *«можна переводити наукові роботи та експериментальні дослідди в питаннях кримінальної техніки й методології дослідів»*. Також визначено, що результати наукових робіт, проведених співробітниками, лаборантами, техніками та відрядженими, мають зберігатися у музеях кабінетів.